

## การบรรเทาความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธีของพระไพศาล วิสาโล

ภัทรวิทย์ อยู่วัฒนะ<sup>1,\*</sup>, นิมิตร พลเยี่ยม<sup>2</sup>, ประณวัฒน์ ชูวิเชียร<sup>3</sup>, ภิญญาพัชร รัตน์พริษฐ์<sup>4</sup>

<sup>1,2,3,4</sup> วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Received: 22 February 2021

Revised: 21 April 2021

Accepted: 12 November 2021

### บทคัดย่อ

นับตั้งแต่อดีตเป็นต้นมา ประเทศไทยผ่านวิกฤตความขัดแย้งมาโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งทางด้านสังคม ความเชื่อ ศาสนา วัฒนธรรม รวมถึงความขัดแย้งทางด้านการเมือง การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางในการบรรเทาความขัดแย้งและสร้างความปรองดองด้วยหลักธรรมทางพุทธศาสนาตามแนวคิดของพระไพศาล วิสาโล โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ จากการวิเคราะห์เอกสาร และการสัมภาษณ์พระไพศาล วิสาโล ตลอดจนนักวิชาการที่มีความรู้ด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดของพระไพศาล วิสาโล เป็นแนวคิดที่นำวิธีการ “สันติวิธี” และวิธีการแบบ “อหิงสา” มาใช้ควบคู่กับหลักธรรมะ ซึ่งแนวคิดทั้งสองวิธีอาศัยความสงบ ความไม่รุนแรงในการแก้ไขปัญหา โดยใช้พิจารณาสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นโดยใช้หลักไตรสิกขา คือ สีล สมาธิ ปัญญา และต้องใช้แนวคิดเชิงรับ คือ หลักขันติธรรม ความอดทนอดกลั้น ร่วมกับแนวคิดเชิงรุก คือ หลักสามัคคีธรรม และแนวคิดพื้นฐานเรื่องพรหมวิหาร 4 คือ ความเมตตา กรุณา

**คำสำคัญ :** ความขัดแย้ง แนวทางสันติวิธี

---

\* ผู้ประสานงานหลัก, อีเมล: pattaravis.yo@ssru.ac.th

## Alleviating Conflicts under the Peaceful Guidelines of Phra Paisal Visalo

Pattaravis Yoowattana<sup>1,\*</sup>, Nimitr Phonyiam<sup>2</sup>, Pannawat Chuvichian<sup>3</sup>,

Pinyapatch Ratparit<sup>4</sup>

<sup>1,2,3,4</sup>College of Innovation and Management, Suansunandha Rajabhat University

*Received: 22 February 2021*

*Revised: 21 April 2021*

*Accepted: 12 November 2021*

---

### Abstract

In the past, Thailand has always been through conflict crises, whether social conflicts, beliefs, religions, cultures, or political conflicts. This research aimed to study the approach to alleviating conflicts and creating reconciliation with Buddhist principles based on the concept of Phra Paisan Visalo by using qualitative research from document analysis and interviews with Phra Paisan Visalo, as well as scholars with knowledge of Buddhist principles. The research results revealed that the concept of Phra Paisan Visalo is a concept that uses the method of “peaceful means” and the technique of “ahimsa” to be used in conjunction with the principles of dharma. Both are based on peaceful concepts of non-violence in problem-solving and are often used to consider reality using the three principles of morality, concentration, and wisdom. It also requires a passive vision, the principle of tolerance, patience, and the proactive concept of unity, and the basic idea of the 4th Brahma Vihara is benevolence.

**Keywords:** Conflicts, Peaceful Guidelines

---

\* Corresponding Author; E-mail: pattaravis.yo@ssru.ac.th

## ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของมนุษย์ในทุกสังคมที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมีทั้งนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ดีกว่าเดิม และความขัดแย้งที่นำไปสู่ความล้มเหลวของสังคม สำหรับประเทศไทยหากพิจารณาจากบริบททางสังคมการเมืองนับจากเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมานั้น ความพยายามที่จะสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมการเมืองแบบประชาธิปไตยกลับพบว่ามี ความขัดแย้งเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง แม้จะมีความพยายามจากหลายฝ่ายที่จะสร้างความปรองดองสมานฉันท์ และเมื่อมีการรัฐประหารครั้งล่าสุด นำโดย พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 จากนั้นกล่าวได้ว่าทหารได้เข้ามาบิบบบาททางการเมืองอย่างมาก ทั้งการอยู่ในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอย่างยาวนานของ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา แม้ว่าในสมัยที่ 2 จะมาจากการเลือกตั้งแต่ก็เป็นผลจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญที่จัดทำภายใต้รัฐบาลนี้ และเป็นรัฐธรรมนูญที่ถูกมองว่าร่างขึ้นเพื่อรักษาอำนาจรัฐบาลทหาร ประเด็นนี้จึงยังทำให้ความขัดแย้งทางการเมืองที่ยาวนานทวีความรุนแรง อีกทั้งความคิดเห็นของเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่มีความไม่พอใจในเรื่องต่างๆ จากการเปิดรับข่าวสารอย่างเสรี ส่งผลให้สังคมไทยทวีความขัดแย้ง แบ่งฝ่าย แบ่งกลุ่ม และมีการแสดงออกด้วยวิธีการต่างๆ จนนำมาสู่การปราบปรามที่มีความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สิน

ปัญหาความขัดแย้งนี้อาจเริ่มจากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับตัวเอง เช่น ความล้มเหลว ไม่สามารถจะตัดสินใจได้ และเมื่ออยู่ร่วมกันตั้งแต่สองคนขึ้นไปก็อาจเกิดเป็นความขัดแย้งระหว่างบุคคล เมื่อขยายเป็นสังคมกว้างขึ้นก็จะเกิดความขัดแย้งในมิติต่างๆ เช่น ความขัดแย้งในครอบครัว ความขัดแย้งของสถาบันต่างๆ ในสังคม ความขัดแย้งระหว่างสังคมและรัฐ จนถึงความขัดแย้งทางการเมือง ความขัดแย้งระหว่างประเทศจนอาจนำไปสู่การเกิดสงครามระหว่างรัฐ Teeravekin (2009) ซึ่งตามแนวคิดของ Thomas and Kilmann (1987) ให้ความหมายของความขัดแย้งไว้ว่า ความขัดแย้งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างเป็นขั้นตอน ในแต่ละขั้นตอนของเหตุการณ์ความขัดแย้งมักพบว่าจะมีคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ถูกกระทำหรือผู้สูญเสีย โดยการกระทำนั้นก่อให้เกิดความคับข้องใจ ไม่เห็นด้วย ไม่ช่วยเหลือ ถูกดูถูก เอาเปรียบ การใส่ร้าย และไม่อนุมัติ สอดคล้องกับนิยามของ Bercovitch (1984) ที่เห็นว่าความขัดแย้ง คือ สถานการณ์ที่ทำให้เป้าหมายหรือค่านิยมระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคลไปด้วยกันไม่ได้ ตามความหมายนี้ การจะเกิดความขัดแย้งหรือไม่เกิดขึ้นนั้นขึ้นอยู่กับสถานการณ์ ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขไม่ว่าจะเป็นทางสังคมหรือส่วนตัวที่จะทำให้เกิดความเข้ากันไม่ได้ดังกล่าว

จากเหตุการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทั้งปัญหาระดับหน่วยงานองค์กร ปัญหาภายในประเทศจนถึงปัญหาระดับประเทศนี้ จึงเป็นประเด็นสำคัญที่ผู้สนใจศึกษาจนนำมาสู่แนวคิดทฤษฎีต่างๆ เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่มาของความขัดแย้งและการจัดการความขัดแย้ง ตลอดจนใช้ความขัดแย้งในทางที่เป็นประโยชน์ สำหรับบทความนี้ผู้เขียนจะนำเสนอแนวคิดการบรรเทาความขัดแย้งและการสร้างความปรองดองของพระไพศาล วิสาโล ซึ่งท่านเป็นพระที่สนใจปัญหาทางสังคมและได้พยายามใช้วิถีทางธรรมในการลดปัญหาดังกล่าว

## วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาถึงแนวคิดทฤษฎี รวมถึงแนวทางที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งในสังคม
2. เพื่อศึกษาถึงแนวทางการจัดการความขัดแย้งตามแนวคิดของพระไพศาล วิสาโล

## วิธีดำเนินการวิจัย

### แบบแผนการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการสังเคราะห์และวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง

### ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) มี 2 กลุ่ม คือ (1) พระไพศาล วิสาโล และ (2) นักวิชาการที่มีความรู้ด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

### เครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 2 ฉบับ ได้แก่ (1) แบบบันทึกข้อมูล ใช้เพื่อบันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และ (2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้เพื่อบันทึกข้อมูล การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย

### การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

### การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์และวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

## ผลการวิจัย

### 1. ผลการสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งในสังคม

#### 1.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความขัดแย้ง

ความขัดแย้งมีหลากหลายความหมาย พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายของคำว่า “ขัดแย้ง” หมายถึง ไม่ลงรอยกัน ซึ่งได้อธิบายคำว่า “ขัด” หมายถึง ไม่ทำตาม ฝ่าฝืน ขืนไว้ และ “แย้ง” หมายถึง ไม่ตรงหรือลงรอยเดียวกัน ด้านไว้ ทานไว้ ซึ่ง Rattanamongkolmas (1995) เห็นว่าคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันกับคำว่าความขัดแย้ง ได้แก่ “การแข่งขัน (competition) ความตึงเครียด (tension) วิกฤตการณ์ (crisis) ความรุนแรง (violence) สงคราม (war)” ซึ่งทุกคำล้วน แสดงให้เห็นถึงความไม่เป็นปกติของสังคม

คำว่า ความขัดแย้งในภาษาอังกฤษ คือ Conflict มีรากฐานมาจากภาษาละตินว่า Confligere แปลว่า การต่อสู้ (Fight) การทำสงคราม (Warfare) ความไม่ลงรอยหรือเข้ากันไม่ได้ (Incompatibility) การขัดแย้งกันและกัน หรือการเป็นปรปักษ์ (Opposition) หมายถึง การที่บุคคลสองคนหรือกลุ่มบุคคลที่มีความเห็น ความเชื่อ ความต้องการไม่เหมือนกัน โต้แย้งหรือโต้เถียงกัน ตื่นรนต่อสู้และแข่งขันกัน ตั้งแต่ ความคิดเห็น ความต้องการ เป้าหมายและพฤติกรรมขัดกัน Phramaha Hansa Dhammahas (2011)

จากความหมายข้างต้นจึงสรุปได้ว่า ความขัดแย้ง คือ การที่บุคคลมีความไม่ลงรอยกัน มีความเชื่อไม่ตรงกัน ตลอดจนแนวทางการกระทำต่างๆ ที่ไปด้วยกันไม่ได้ ซึ่งความขัดแย้งเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา อาจเกิดในครอบครัว ในชุมชน ในองค์กร ในประเทศหรือระหว่างประเทศ

จากความสำคัญของความขัดแย้งที่กล่าวมาจึงนำมาสู่การศึกษานกเกิดแนวคิดทฤษฎีจำนวนมาก อาทิ แนวคิดของ Fredrich Hegel, Lewis A. Coser, Ludwig Feuerbach, Gaetano Mosca, Georg Simmel และ Karl Mark สำหรับปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองนั้น ทฤษฎีความขัดแย้งตามแนวคิดของ Fredrich Hegel และ Karl Mark อธิบายความขัดแย้งโดยมองว่า ความขัดแย้งจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อผู้ปกครองรัฐบางรัฐพยายามที่จะครอบครองและควบคุมรัฐอื่นๆ ไว้ จึงเป็นเหตุให้เกิดสงครามระหว่างรัฐขึ้น ถือเป็นความขัดแย้งทางประวัติศาสตร์ (Historical Conflict) ซึ่งตามแนวคิดของ Karl Mark เชื่อว่าความขัดแย้งและการเปลี่ยนแปลงเป็นของคู่กัน ความขัดแย้งเป็นกฎพื้นฐานของชีวิต และความขัดแย้งเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาสังคม Karl Marx ยังเชื่อว่าจุดเริ่มต้นของความขัดแย้งมาจากเศรษฐกิจ ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มเกิดขึ้นเพราะแต่ละกลุ่มมีความสนใจทางเศรษฐกิจที่ตรงข้ามกัน ความขัดแย้งทางเศรษฐกิจระหว่างกลุ่มเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ยาก และจะนำไปสู่ความขัดแย้งทางสังคมและการเมือง จุดเน้นในแนวคิดของ Karl Marx จึงอยู่ที่เศรษฐกิจ การต่อสู้ของชนชั้น การแสวงหาประโยชน์และการปฏิวัติ (Mark and Hegel, 1904)

ทฤษฎีความขัดแย้งของ Kant (2001) ได้เสนอทฤษฎีความขัดแย้งที่มีสาระสำคัญ คือ ความขัดแย้งที่เริ่มจาก "ข้อเสนอเบื้องต้น" (Thesis) แล้วมีข้อขัดแย้ง (Antithesis) จึงทำให้เกิดความขัดแย้งกันขึ้น มนุษย์แต่ละคนจะมีความขัดแย้งธรรมชาติ (Natural Dialectics) คือ ความขัดแย้งในจิตใจ และมนุษย์ทุกคนมีความเห็นแก่ตัว ละเมิดและเอารัดเอาเปรียบอยู่เสมอซึ่งถือเป็นมูลเหตุสำคัญของปัญหาความขัดแย้ง

กล่าวโดยสรุป จากคำอธิบายความขัดแย้งของนักวิชาการต่างๆ นั้น จะเห็นได้ว่า ความขัดแย้งสามารถจะเกิดขึ้นได้ในหลายลักษณะ อาจเกิดจากการต่อสู้กันเพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ การแก่งแย่งแข่งขันเพื่อเข้าควบคุมหรือครอบครองบางสิ่งบางอย่าง โดยมีพื้นฐานมาจากความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ ความขัดแย้งอาจเกิดจากประเด็นทางเศรษฐกิจหรือผลประโยชน์ที่เป็นชนวนให้ผู้คนแก่งแย่งแข่งขันจนเกิดความขัดแย้ง สุดท้ายจึงต้องแสวงหาอำนาจเพื่อจะได้เข้าไปควบคุมหรือครอบครองอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด จึงเกิดกระบวนการแข่งขัน ต่อสู้ และแปรเปลี่ยนสภาพจากความกลมเกลียวสู่ความขัดแย้ง หรือจากความขัดแย้ง มุ่งสู่ความกลมเกลียวสมานฉันท์

## 1.2 ประเภทของความขัดแย้ง

นักการศึกษาด้านความขัดแย้งได้แบ่งประเภทของความขัดแย้งออกไปอย่างหลากหลาย ซึ่งอยู่กับเจตนาธรรมของผู้แบ่งประเภทของความขัดแย้งนั้น สำหรับ Yuree (2004) ได้แบ่งความขัดแย้งแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ (1) ความขัดแย้งที่มีรากฐานเกี่ยวกับผลประโยชน์ ความต้องการและความปรารถนาของมนุษย์ (2) ความขัดแย้งของจุดยืน ความขัดแย้งกับความต้องการที่ถูกกระตุ้นโดยผลประโยชน์ที่แฝงอยู่ และ (3) ความขัดแย้งจากการแก่งแย่งอำนาจ ส่วน Rattanamongkolmas (1995) ได้แบ่งความขัดแย้งออกเป็น 2 ภาวะ คือ

1. ความขัดแย้งภายใน (Inner Conflict) หรือความขัดแย้งกับตนเอง (Self-Conflict) เป็นความขัดแย้งระหว่างตัวบุคคลกับค่านิยมของสังคมที่บุคคลนั้นสังกัดอยู่ เช่น บุคคลมีความเชื่อและศรัทธาในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยหากประเทศที่ตนอยู่ผู้ปกครองให้การปกครองแบบรวบศูนย์อำนาจหรือแบบเผด็จการก็จะทำให้บุคคลนั้นรู้สึกอึดอัดและพยายามแสดงออกต่อต้านการปกครองดังกล่าว

2. ความขัดแย้งทางสังคม (Social Conflict) เป็นความขัดแย้งระหว่างบุคคลกับบุคคล ประเทศกับประเทศ กลุ่มประเทศกับกลุ่มประเทศ ประเด็นของการเกิดความขัดแย้งไม่ใช่เรื่องส่วนตัว แต่เป็นประเด็นสาธารณะที่เกี่ยวกับคนทั่วไป เช่น ความขัดแย้งเรื่องอุดมการณ์ทางการเมืองต่างกัน ประเด็นของความขัดแย้งทาง

สังคมจึงอาจครอบคลุมถึงสาเหตุทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ลัทธิทางศาสนา ผลประโยชน์ทางด้านอำนาจทางเศรษฐกิจ อำนาจทางการเมือง และการเมือง เป็นต้น

### 1.3 การจัดการความขัดแย้ง

การจัดการกับความขัดแย้งพบว่า มีการนำเสนอไว้อย่างหลากหลาย ซึ่งคณะอนุกรรมการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธีให้แนวทางของสันติวิธีว่าประกอบด้วย 3 ประการ ดังต่อไปนี้ (The Institute Maintains Rajanupab, 2008)

(1) การแก้ปัญหาโดยไม่ใช้วิธีรุนแรง เช่น จัดการกับผู้ชุมนุมโดยไม่ใช้อาวุธ หรือต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมด้วยการชุมนุมอย่างสงบ การตื้อแพ่ง หรือการคว่ำบาตร ทั้งนี้ รวมไปถึงการไม่ตอบโต้ความรุนแรงด้วยความรุนแรง

(2) การขจัดเงื่อนไขแห่งความรุนแรง และสร้างเงื่อนไขแห่งสันติวิธี เช่น การดูแลให้มีการละเมิดสิทธิมนุษยชน การขจัดความยุติธรรม การเปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกป้องชุมชน มีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น สามารถเข้าถึงทรัพยากรสาธารณะได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม รอดพ้นจากความยากไร้ ได้รับการปฏิบัติอย่างเสมอภาค และศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ ได้รับความเคารพ กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การขจัดความรุนแรงเชิงโครงสร้าง

(3) ทักษะที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เช่น ความเอื้ออาทร ความห่วงใย ความใจกว้าง ยอมรับความหลากหลาย และเคารพความแตกต่าง การรู้จักให้อภัย ไม่แบ่งเขาแบ่งเรา รวมถึงทักษะที่ว่าความรุนแรงมิใช่ทางออก จะแก้ปัญหาย่างยั่งยืนและได้ผลต้องสันติวิธี

การจัดการความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธีย่อมไม่เห็นด้วยกับการใช้ความรุนแรง และวิจารณ์ฝ่าย “สันติภาพด้วยกำลัง” ว่า ถ้าคิดป้องกันสงครามด้วยการเตรียมกำลังรบก็จะต้องเกิดสงคราม เพราะอีกฝ่ายก็คงไม่ไว้ใจว่าเตรียมกำลังไว้รับมือหรือใช้เป็นข้ออ้างเพื่อเตรียมกำลังไว้รุกราน อย่างไรก็ตาม แม้ในบรรดาผู้สนับสนุนสันติวิธีก็ยังสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 พวก คือ (Sujithamrak, 1990)

(1) ผู้ที่ใช้สันติวิธีเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้ง คือต่อต้านการใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา

(2) ผู้ที่ใช้สันติวิธีเป็นวิถีทางในการดำเนินชีวิต คือต่อต้านวิถีชีวิตที่รุนแรง เช่น การเบียดเบียนอย่างไม่เป็นธรรมต่อเพื่อนมนุษย์สัตว์พืช และสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ

นักสันติวิธีพวกแรกมองสันติวิธีในฐานะที่เป็นวิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งมากกว่าเป็นวิถีทางในการดำเนินชีวิต กลุ่มนี้ไม่เห็นด้วยกับการแก้ปัญหาโดยใช้วิธีการรุนแรง เช่น การตัดสินความขัดแย้งกันด้วยกำลัง การแก้ไขปัญหาเด็กที่ไม่เชื่อฟังคำสั่งสอนด้วยการตี การลงโทษอาชญากรด้วยการประหารชีวิต เป็นต้น นอกเหนือจากการแก้ปัญหายังยอมรับการใช้ความรุนแรงในการดำเนินชีวิตในด้านอื่นๆ เช่น ไม่เห็นว่าการฆ่าสัตว์เพื่อเป็นอาหารเป็นสิ่งผิด อาจนิยมกีฬาหรือความบันเทิงที่ใช้ความรุนแรง เช่น การล่าสัตว์ ยิงนก ตกปลา การชกมวย การเอาสัตว์มาต่อสู้กัน การนิยมดูภาพยนตร์หรือเล่นวิดีโอเกมที่รุนแรง เป็นต้น

### 1.4 วิธีการจัดการความขัดแย้งด้วยหลักศาสนาธรรม

ศาสนาเป็นเรื่องเกี่ยวกับความต้องการทางจิตใจของมนุษย์ที่แฝงไว้ด้วยความศักดิ์สิทธิ์ เป็นศรัทธาสูงสุดของมนุษย์ที่จะเชื่อและปฏิบัติตามเพื่อความอยู่รอดและความสงบสุขของสังคม เป้าหมายของศาสนามีความสอดคล้องกับการจัดการความขัดแย้งของมนุษยชาติเพื่อสันติภาพ ดังนั้น การนำหลักศาสนาใช้ในการจัดการความขัดแย้งจึง

เป็นอีกหนึ่งวิธีที่มนุษย์นำมาปฏิบัติกันอย่างยาวนาน ซึ่งทุกศาสนาได้วางแนวทางไว้ อาจแตกต่างกันไปบ้างแต่เป้าหมายหรือผลที่ต้องการจะเป็นไปเพื่อสร้างสันติสุขของมวลมนุษย์เช่นเดียวกัน ดังนี้

ศาสนาคริสต์ หลักคำสอนจาก “พระคริสตธรรมคัมภีร์” สามารถนำมาปฏิบัติใช้เพื่อแก้ไขปัญหาข้อพิพาทบาดหมางต่างๆ นับเป็นเครื่องมือในการจัดการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง โดย “สวมหัวใจ” ดังต่อไปนี้ คือ (Office of the Court of Justice, Office of Dispute Resolution, 2016)

(1) ใจที่เที่ยงตรง จากพระดำรัสของพระเยซูคริสต์ที่ตรัสไว้ว่า “อย่าคิดว่าเรามาเพื่อจะนำสันติภาพมาสู่โลก เราไม่ได้มาสันติภาพมาให้ แต่เรานำดาบมา” หมายความว่า การแสวงหา “สัจธรรม” จิตใจจะต้องเที่ยงตรง คือ ต้องไม่ประนีประนอมหรือไม่สมยอมกับใคร สิ่งใด ความรู้ใด หรือเหตุปัจจัยใดๆ จิตใจคนๆ นั้นจึงจะค้นพบความจริง เช่นเดียวกัน ผู้ที่เกี่ยวข้องและกำลังมองหาความปรองดอง หรือ สมานฉันท์ ความคิดจิตใจที่ท่านจะต้องมีก็คือ “ความเที่ยงตรง” หมายถึง ท่านต้องกล้าเลือกทำแต่สิ่งที่ถูกต้องมีใช้เลือกที่รักมักที่ชัง เห็นแก่พรรคพวกของตนหรือเพราะเขาเป็นคนของใคร

(2) ใจที่เปิดกว้าง พระเยซูคริสต์ตรัสว่า “มารดาของเราและพี่น้องของเรา คือ คนเหล่านั้นที่ได้ฟังพระวจนะของพระเจ้าและทำตาม” นั้นหมายถึงว่า ไม่เลือกปฏิบัติเพราะเขาเป็นสายเลือด เป็นเพื่อน เป็นพี่น้อง หรือเป็นญาติ เป็นผู้มีพระคุณ หรือผู้มีอำนาจ ก็คิดอีกแบบ ทำอีกแบบ ตัดสินอีกแบบ ถ้าไม่ใช่ก็คิดอีกแบบ ทำอีกแบบ ตัดสินอีกแบบหนึ่ง ถ้าทำแบบนี้ก็เข้าข่าย “สองมาตรฐาน” ซึ่งใครๆ ก็ไม่ชอบ ถ้ายังคิดจะปฏิบัติต่อกันและกันด้วยความคิดและจิตใจที่คับแคบ พระเยซูคริสต์ได้ทรงตรัสไว้ว่า “ถ้าพวกท่านรักเฉพาะคนที่รักท่าน ควรนับว่าเป็นคุณความดีของท่านด้วยหรือเพราะแม้แต่พวกคนบาปก็ยังรักเฉพาะคนที่รักเขาเหมือนกัน ถ้าพวกท่านทำดีเฉพาะกับคนที่ทำดีต่อท่าน ควรนับว่าเป็นคุณความดีของท่านหรือเพราะแม้แต่พวกคนบาปก็ทำอย่างนั้นเหมือนกัน ถ้าท่านทั้งหลายให้ยืมเฉพาะคนที่ท่านหวังจะได้คืน ควรนับว่าเป็นคุณความดี ของท่านหรือเพราะแม้แต่พวกคนบาปก็ยังให้คนบาปยืมโดยหวังจะได้คืนเหมือนกัน” นี่เป็นหัวใจที่สองที่คนไกลเกลี่ยควรจะต้องมี

(3) ใจที่ยินยอม การเจรจาไกลเกลี่ยเพื่อแก้ไขปัญหาข้อพิพาท หรือเพื่อหยุดการทะเลาะบาดหมางได้หรือไม่ หัวใจที่ยินยอมถือเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จ นั้นหมายความว่า ต้องให้คู่กรณีหรือฝ่ายตรงข้ามเขาสัมผัสได้ก่อนว่า เขายังมีความสำคัญ และยังมีคุณค่า ยังเป็นที่ปรารถนาอยู่ ดังนั้น คนที่ไปทำหน้าที่พูดจาไกลเกลี่ยจะต้องมีความอ่อนน้อมถ่อมตน โดยยึดหลักพระคัมภีร์ที่เขียนไว้ว่า “จงรักกันฉันพี่น้อง ส่วนการที่ให้เกียรติแก่กันและกันนั้น จงถือว่าผู้อื่นดีกว่าตัว” และ “จงปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างที่ท่านปรารถนาให้เขาปฏิบัติต่อท่าน” วิธีนี้ควรใช้ทุกๆ ครั้งที่ท่านได้เป็นคนกลางหรือเป็นคนเจรจาเพื่อแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้ง หมายความว่า ถ้าทัศนคติและมุมมองของผู้ไกลเกลี่ยหรือคู่กรณีได้ตีคุณค่าหรือให้ราคากับคู่กรณีอย่างมีคุณค่า มีเกียรติ และได้รับการปฏิบัติอย่างยุติธรรม เชื่อได้ว่าผลลัพธ์ที่จะได้รับกลับมานั้นย่อมจะเป็นไปในเชิงบวกอย่างแน่นอน ซึ่งการปฏิบัติแบบนี้เป็นหัวใจแห่งการยินยอม และเป็นการปฏิบัติตามอย่างพระเยซูคริสต์ ดังที่พระองค์ทรงตรัสและได้กระทำเป็นต้นแบบ

(4) ใจที่ (พร้อม) ให้อภัย อัครทูตแห่งคริสตจักรได้สอนไว้ว่า “จงให้อภัยใคร่ และใจซัดเคือง และใจโกรธ และการทะเลาะเถียงกัน และการพูดให้ร้าย กับการคิดปองร้ายทุกอย่างอยู่ห่างไกลจากท่านเถิด และท่านจงเมตตาต่อกัน มีใจเอ็นดูต่อกันและอภัยโทษให้กัน เหมือนดังที่พระเจ้าได้ทรงโปรดอภัยโทษให้แก่ท่านในพระคริสตนั้น” การให้อภัยจะช่วยให้เราเป็นอิสระจากกรงขังหรือกำแพงที่เราสร้างขึ้นมานั่นได้แก่ ความเกลียด เคียดแค้น ชิงชัง

ทรงซึ่งแห่งความพยายาม อาฆาตมาดร้าย ความคิดและความ รู้สึกที่เป็นอคติ และเมื่อใดก็ตามที่เราสลัดเอาสิ่งต่างๆ เหล่านี้ออกไป อิสราภาพจึงจะมีเกิดขึ้นในใจและในสังคมอย่างแน่นอน

ศาสนาอิสลาม ได้ระบุถึงแนวคิดคุณค่าและหลักการคำสอนของศาสนาอิสลามซึ่งมีปรากฏอยู่มากมายใน คัมภีร์อัล-กุรอาน และอัล-หะดีษ ซึ่งสามารถใช้เป็นกรอบในการสร้างสันติภาพขัดความขัดแย้งได้ดังนี้ (Sethamalinee, 2014)

(1) การสถาปนาความยุติธรรมข้อเรียกร้องสำคัญที่สุดประการหนึ่งในศาสนาอิสลาม คือ การสถาปนาความยุติธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม การมุ่งเน้นให้ความสำคัญเกี่ยวกับความยุติธรรมตามหลักการคำสอนของอิสลามจึงเป็นสิ่งเดียวกับการใช้แนวทางสันติวิธีในการเรียกร้องผู้คนชุมชนเพื่อต่อต้านความอยุติธรรมในสังคม จุดหมายปลายทางหลักของสันติวิธี ได้แก่ การแปรเปลี่ยนและจัดโครงสร้างความรุนแรงในทุกกระดับซึ่งการแปรเปลี่ยนดังกล่าวเป็นสิ่งจำเป็นในการสถาปนาสังคมที่มีความยุติธรรม

(2) การสร้างความเข้มแข็งทางสังคมผ่านการกระทำด้วยคุณธรรมและความดีงาม อิสลามเรียกร้องให้มนุษย์ต้องกระทำความดีไม่เพียงต่อผู้ที่เป็นบุพการีและผู้ที่เป็นญาติพี่น้อง หากรวมถึงต้องกระทำดีและรับผิดชอบต่อผู้ที่เป็นเด็กกำพร้า คนยากจน ผู้คนที่ไม่มีผู้คอยให้ความช่วยเหลือ ตลอดจนผู้ที่เป็นเพื่อนบ้านไม่ว่าพวกเขาจะมีความเกี่ยวข้องกับเราในทางใดหรือไม่ก็ตาม

(3) ความเป็นสากลและเกียรติศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยมองว่า มนุษย์ทุกคนต่างมีจุดกำเนิดเดียวกันและอย่างเท่าเทียมกัน ดังนั้น การเป็นมนุษย์จึงมีสถานะและได้รับเกียรติอย่างสูงส่งจากผู้เป็นเจ้าการปกป้องชีวิตและเคารพในเกียรติศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์จึงเป็นเรื่องที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ไม่อาจจะล่วงละเมิดกันได้ในทัศนะอิสลาม

(4) ความเท่าเทียมคุณค่าเรื่องความเท่าเทียมเป็นเรื่องสำคัญเพราะอิสลามมองว่ามนุษย์ ทุกคนล้วนมาจากจุดกำเนิดเดียวกัน ทุกคนต่างเป็นสิ่งถูกสร้างจากผู้เป็นเจ้า

(5) ความศักดิ์สิทธิ์แห่งชีวิตมนุษย์เมื่อมนุษย์ไม่ได้เกิดขึ้นมาโดยบังเอิญ หากแต่ถูกสร้างจากผู้เป็นเจ้าอย่างมีความหมายและมีเป้าหมายที่ชัดเจน คำสอนของอิสลามได้ให้ความสำคัญและรับประกันว่าชีวิตและการงานของมนุษย์จะต้องได้รับการปกป้องและห้ามมิการล่วงละเมิด การฆ่าทำลายชีวิตมนุษย์ผู้บริสุทธิ์

(6) การมุ่งสู่สันติสุข สันติภาพเป็นสภาวะทั้งระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม การยอมจำนนต่ออำนาจผู้เป็นเจ้าโดยสมบูรณ์จึงเป็นหลักรับประกันในการสร้างสันติภาพในทัศนะอิสลาม

(7) การสร้างสันติภาพเพื่อลดความขัดแย้ง อิสลามสนับสนุนให้มุสลิมมีบทบาทและทำหน้าที่ในการเป็นผู้ประสานข้อขัดแย้ง เพื่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน คำสอนของอิสลามให้หลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าด้วยความก้าวร้าวรุนแรงและมือคดระหว่างกัน

(8) การให้อภัยเป็นวิถีที่ผู้คนพึงมีต่อกันและกัน เป็นคุณค่าสำคัญในหลักการและกระบวนการแก้ไขความขัดแย้งทั้งในทางทฤษฎีและการปฏิบัติ

(9) ความรับผิดชอบในการกระทำและการตัดสินใจทุกคนมีอำนาจในการเลือกตัดสินใจในการกระทำของตนเอง และทุกคนจะได้รับผลในการตัดสินใจนั้นๆ จากผู้เป็นเจ้าอย่างเที่ยงธรรม

(10) ความอดทนมุสลิมถูกสอนให้เป็นผู้อดทนไม่ว่าจะเผชิญกับความยากลำบากอย่างมากมาย เช่น ไรก็ตามความอดทนเป็นคุณลักษณะสำคัญของผู้มีความศรัทธารวมทั้งคนทำงานด้านการสร้างสันติภาพในการรณรงค์สู่เปลี่ยนแปลงสังคมด้วยสันติวิธี

(11) กระบวนการมีส่วนร่วมและยอมรับซึ่งกันและกันอิสลามส่งเสริมให้มนุษย์เปิดใจกว้างมากกว่าที่จะมีจิตใจคับแคบ โดยใช้หลักความยุติธรรมแทนที่ความอยุติธรรม

(12) ความเป็นพหุลักษณะ อิสลามเชื่อว่าความแตกต่างเป็นลักษณะธรรมชาติของมนุษย์ และเป็นเจตจำนงค์ของผู้เป็นเจ้าของ

ศาสนาพุทธ สำหรับประเทศไทยซึ่งเป็นเมืองพุทธศาสนาได้มีการนำหลักธรรมคำสอนทางศาสนาเข้ามาเพื่อจัดการกับปัญหาความขัดแย้ง พระพุทธศาสนาถือได้ว่าเป็น “ศาสนาแห่งสันติ” พระพุทธเจ้าทรงมองความขัดแย้งว่าเป็น “ธรรมชาติของมนุษย์” ซึ่งถือได้ว่าเป็น “สิ่งที่มนุษย์หลีกเลี่ยงไม่พ้น” (Sathaarnon, 1996) ความขัดแย้งหรือความแปลกแยกในตัวเองกลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้เจ้าชายสิทธัตถะได้พัฒนาจิตของตนเองเพื่อเลื่อนสถานภาพจากความเป็นมนุษย์ธรรมดาไปสู่ความเป็นพระพุทธเจ้า ที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะสาเหตุสำคัญดำเนินมาจากความขัดแย้งภายใน เกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย (Phramaha Hansa Dhammhaso, 2011) ดังนั้น หลักธรรมเพื่อขจัดความขัดแย้งเป็นหลักพุทธสันติวิธีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เรียกหลักธรรมนี้ว่า โอวาทปาฏิโมกข์แปลว่า คำสอนเพื่อความหลุดพ้นจากความทุกข์ หรือความขัดแย้ง เพราะคำสอนของพระพุทธเจ้าล้วนแล้วแต่เป็นไปเพื่อความดับทุกข์

จากหลักคำสอนสำคัญในพุทธศาสนาที่ผู้ศึกษาต่างยอมรับว่าเป็นศาสนาที่สามารถสร้างสังคมสันติสุข หากบุคคลในสังคมยึดมั่นปฏิบัติตามคำสอนขององค์พระพุทธร่องก็จะลดความยึดมั่นถือมั่น ลดทิฐิ ลดความพยาบาท และประการสำคัญ คือ การรู้จักให้อภัยซึ่งจะส่งผลให้ความโกรธความบาดหมางลดลง ดังความเห็นของ Singh (2014) จากบทความการนำเสนอเรื่อง การแก้ไขสันติภาพและความขัดแย้งของโลก ซึ่งเขาได้แสดงความเห็นถึงความเป็นมาและความสำคัญของพุทธศาสนา จากวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์และปรัชญานั้น ศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่สร้างความสมดุลของอำนาจ เป็นศาสนาที่สามารถแก้ไขข้อขัดแย้งผ่านการปลูกฝังคำสอนเรื่องความเมตตาและความมีสติ คำสอนทางพุทธศาสนาที่ผู้รับยึดมั่นในหลักธรรมคำสอน ยึดแนวปฏิบัติจะเป็นการส่งเสริมสันติภาพ เพราะเมื่อบุคคลต้องการความสงบสันติ ซึ่งนี่คือ หลักการสำคัญที่จะไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง หลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาสอนให้ก้าวข้ามความขัดแย้งโดยลดการยึดมั่นความคิดของตน สอนให้รู้ว่ ต้นเหตุ คือ สาเหตุหลักของความทุกข์ และการจะจัดการกับความขัดแย้งนั้นต้องใช้สติ ซึ่งเป็นหลักการสำคัญ คำอธิบายนี้สอดคล้องกับการศึกษา เรื่องการแก้ไขข้อขัดแย้งในบริบททางพุทธศาสนาของ Tophoff (2016) ที่พบว่า ทักษะการแก้ไขความขัดแย้งเป็นความสามารถสำคัญของผู้ที่จะมีส่วนแก้ไขปัญหา ทั้งเรื่องความขัดแย้งส่วนบุคคลและความขัดแย้งในองค์กร ในวิชาชีพ โดยเฉพาะผู้ที่เข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยในการประนีประนอมความขัดแย้งของคู่กรณีนับเป็นทักษะที่สำคัญยิ่ง โดยต้องเริ่มจากตัวผู้ปฏิบัติที่ต้องมีทัศนคติที่ดี ต้องเข้าใจถึงต้นกำเนิดของปัญหา ซึ่งหลักคำสอนของพุทธศาสนานั้นมีความสำคัญต่อการลดความขัดแย้ง เป็นรากฐานที่มั่นคงสำหรับความเข้าใจในการแก้ไขข้อขัดแย้ง การเข้าใจตนเองและผู้อื่น (2) หลักเรื่องของความเมตตา กรุณา การควบคุมตนเองจากการทำสมาธิ ที่ก่อให้เกิดสติระลึกได้ จากหลักการสำคัญนี้จึงมีคุณประโยชน์อย่างยิ่งในปฏิบัติงานเพื่อ การไกล่เกลี่ยคู่กรณีลดความขัดแย้งจากปัญหาต่างๆ

## 2. ผลการศึกษาแนวทางการจัดการความขัดแย้งตามแนวคิดของพระไพศาล วิสาโล

พระอธิการไพศาล วิสาโล (วงศ์วรวิสิทธิ์) เป็นพระนักเผยแผ่ที่เป็นที่รู้จักดีรูปหนึ่งของเมืองไทย ปัจจุบันท่านเป็นเจ้าของาวาสวัดป่าสุคะโต อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ พระไพศาลเป็นพระนักวิชาการ นักคิดนักเขียนในบวรพระพุทธศาสนารุ่นใหม่ เป็นนักปฏิบัติธรรม และนักบรรยายธรรมที่ผลิตผลงานออกมาในรูปสื่อโทรทัศน์ และหนังสือออกมาอย่างสม่ำเสมอ ท่านยังเป็นผู้ริเริ่มในการเตรียมตัวทางจิตวิญญาณก่อนตาย เพื่อให้ผู้ตายจากไปอย่างสงบ มีผลงานเผยแพร่นิสิตหลายรูปแบบ

### 2.1 แนวคิดทางการเมืองของพระไพศาล วิสาโล

เส้นทางชีวิตสมัยเป็นฆราวาสและบนสังฆมรรคมโนเทศบรรพชิต ท่านได้ผ่านพบเหตุการณ์ทางการเมืองมาหลายเหตุการณ์ อาทิ เหตุการณ์ยึดอำนาจทางการเมืองในปี พ.ศ. 2534 ภายใต้คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ที่นำโดย พล.อ. สุนทร คงสมพงษ์ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด (ผบ.สส.) เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535, การรัฐประหารเมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549, การทำรัฐประหารเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 และยิ่งไปกว่านั้นในช่วงเวลาที่กำลังศึกษาทั้งในระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา ท่านยังได้เข้าไปรับรู้เหตุการณ์ทางการเมืองทั้งในระดับประเทศและระดับโลกอีกหลายเหตุการณ์ ไม่ว่าจะเป็นสถานการณ์หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ส่งผลกระทบต่อประเทศไทยโดยตรง, เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ที่ล้มล้างได้ใกล้ชิด, เหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ที่ได้เข้าร่วมชุมนุมด้วยตัวเอง (Meksopon, 2010)

จากเหตุการณ์ทางการเมืองต่างๆ ที่เกิดขึ้นนับเป็นสภาพแวดล้อมที่วุ่นวายและวุ่นเวียนอยู่ในชีวิตของท่าน ซึ่งรวมถึงปัญหาภายในครอบครัว แม้ภายหลังสำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษา เมื่อปี พ.ศ. 2523 ความรุนแรงทางการเมืองได้เบาบางลง และท่านได้เข้าทำงานตามภารกิจที่รับผิดชอบเกี่ยวกับด้านพัฒนาสังคม เพื่อแก้ไขปัญหาเด็กยากไร้ที่ขาดแคลนอาหารในชนบท แต่ก็ยังมีเหตุที่จะต้องเกิดความขัดแย้งกับเพื่อนร่วมงาน เพียงเพราะสาเหตุจากรูปแบบและทัศนคติที่ไม่ตรงกันเท่านั้น และเมื่อความเครียดมีปริมาณเพิ่มจนถึงขีดสูงสุดท่านก็ได้เลือกแนวทางดำเนินชีวิตตามรอยพระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าเพื่อหาทางขจัดความเครียดซึ่งเป็นทุกข์ในใจ โดยตัดสินใจอุปสมบทถือครองผ้ากาสาวพัสตร์ ศึกษาระยะและนำหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์มาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และยังใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยวิธีการต่างๆ ในเวลาต่อมา (Wongkornwut, 2010)

สำหรับแนวคิดทางการเมืองของพระไพศาล จากการศึกษาของผู้เขียนได้แบ่งเป็น 2 ช่วงเวลา คือ (1) ก่อนอุปสมบท และ (2) หลังการอุปสมบท ดังนี้ (Pholyiam, 2018)

ก่อนอุปสมบท พบว่า ความคิดทางการเมืองได้เข้ามาหยั่งรากลงในหัวสำนักตั้งแต่วัยเด็กหลายประการ เริ่มตั้งแต่เมื่อครั้งที่เข้าเรียนทางด้านสายวิทยาศาสตร์ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่โรงเรียนอัสสัมชัญบางรัก ซึ่งเป็นโรงเรียนที่มีศิษย์เก่าที่มีชื่อเสียงมากมาย เช่น อาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์ นักคิดนักเขียนชื่อดัง อาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อดีตผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย อาจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ อดีตนายกรัฐมนตรี เป็นต้น ท่านเป็นเด็กที่มีผลการเรียนดี แต่ด้วยสถานการณ์ทางการเมืองของโลกในช่วงเวลานั้นซึ่งเป็นผลพวงจากภาวะของสงครามโลกครั้งที่ 2 ต่อเนื่องมาถึงสงครามเย็น จากที่ท่านมีความสนใจเรื่องการเมืองเป็นทุนเดิม ทำให้เข้าถึงข้อมูลจนรับรู้เรื่องราวของสถานการณ์ต่างๆ ที่มีผลต่อประเทศไทยได้เป็นอย่างดี และท่านยังเข้าร่วมกิจกรรมกับชมรมค่ายอาสาพัฒนา แต่ชีวิตต้องปรับเปลี่ยนครั้งสำคัญเมื่อได้มีโอกาสอ่านข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ทางการเมืองระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในหนังสือที่ชื่อว่า “สังคมศาสตร์ปริทัศน์” ฉบับกึ่งยลสิ่งต่อต้านจักรวรรดินิยม

ญี่ปุ่น ทำให้ท่านได้รู้ว่าประเทศไทยถูกกดขี่และเอาเปรียบจากญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ท่านมองว่าไทยเป็นประเทศหนึ่งในภูมิภาคของเอเชียอาคเนย์ที่ถูกญี่ปุ่นเอาเปรียบ แนวความคิดที่มุ่งหวังจะเรียนในสายวิทยาศาสตร์ในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจึงได้ก็แปรเปลี่ยนไปตามอุดมการณ์ที่เริ่มตกผลึกในจิตวิญญาณ และความสนใจการเมืองอย่างจริงจัง ประกอบกับในช่วงเวลานั้นกระแสทางการเมืองของเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ยังเป็นแรงขับเคลื่อนทางการเมืองที่ทรงพลังในสังคมไทย จากความคิดที่จะเรียนสาขาวิศวกรรมศาสตร์หรือแพทยศาสตร์ได้เปลี่ยนมาเรียนสายวิทยาศาสตร์และได้สอบคัดเลือกเพื่อเข้ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยเลือกเรียนในคณะศิลปศาสตร์ วิชาเอกประวัติศาสตร์ เพื่อจะสามารถเข้าใจและอธิบายปรากฏการณ์ของสังคม

จากการเป็นเด็กหนุ่มผู้มีหัวก้าวหน้าทั้งได้รับการถ่ายทอดจากครูทางความคิดหลายคน ไม่ว่าจะเป็นอาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์ นิโคลัส เบเนดต์ และอาจารย์ปวย อึ้งภากรณ์ ซึ่งล้วนแต่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงวิธีคิดและอุดมการณ์ทางการเมืองเป็นอย่างมาก ท่านจึงเข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ที่นักศึกษาปัญญาชนในยุคนั้นต้องการเห็นสังคมเปลี่ยนแปลงไปสู่ลัทธิสังคมนิยม อันเนื่องมาจากผลของการเกลียดชังจักรวรรดินิยมตะวันตก และญี่ปุ่นซึ่งอยู่ฝ่ายขวา หรือฝ่ายเสรีนิยมที่ปัญญาชนยุคนั้นมองว่าเป็นพวกกดขี่ และเอาเปรียบประเทศไทยมายาวนาน ท่านได้ตัดสินใจเลือกอยู่ฝ่าย “ซ้าย” แต่ฝ่ายซ้ายที่มีลักษณะพิเศษต่างจากซ้ายที่เป็นกระแสหลัก คือ เป็นซ้ายแบบ “อหิงสา” หรือ “สันติวิธี” ไม่ใช่ซ้ายจัดที่ต้องใช้กำลังอาวุธเพื่อยึดอำนาจรัฐแล้วเปลี่ยนแปลงสังคม ตามความคิดแบบสันติวิธีของอาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์ นิโคลัส เบเนดต์ และอาจารย์ปวย อึ้งภากรณ์ อย่างไรก็ตามก็ดีจากการเข้าร่วมทางการเมืองในเหตุการณ์ชุมนุมประท้วงขับไล่จอมพลถนอม (พระถนอมสุภิตติขจร) ให้ออกนอกประเทศ ท่านถูกตำรวจตระเวนชายแดนบุกเข้ามาจับตัวไปในวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ซึ่งขณะที่เข้าควบคุมตัว มีการใช้กำลังรุนแรงและนำไปขึ้นรถเพื่อไปที่โรงเรียนพลตำรวจบางเขน (Phra Paisan Visalo, Abbot of Wat Pa Sukato, interviewed on 17 May 2018)

หลังเหตุการณ์นี้ทำให้ท่านหันมาสนใจสภาพสังคมการเมืองที่มีปัญหาและการที่คนหนุ่มสาวเลือกแนวทางซ้ายเพื่อยึดอำนาจรัฐต่างหนีเข้าป่าเพื่อร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย แต่ท่านเลือกสู้แบบสันติวิธี และเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นนักศึกษาทุนภูมิพล ทั้งได้เดินทางไปร่วมสัมมนาประเด็นเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนและสันติวิธี ที่ประเทศสหรัฐอเมริกาในปี พ.ศ. 2520 ทำให้ท่านเห็นว่า สันติวิธีเป็นแนวทางที่จะสามารถแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งได้

หลังการอุปสมบท เมื่อออกบวชแล้วท่านได้มาปฏิบัติธรรมที่วัดสนามใน ตำบลวัดชลอ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี และต่อมาท่านได้เดินทางไปปฏิบัติธรรมอยู่ที่วัดป่าสุคะโต ตำบลท่ามะไฟหวาน อำเภอกำแพงศรี จังหวัดชัยภูมิ กับหลวงพ่อคำเขียน สุวณฺโณ ท่านฝึกปฏิบัติอยู่ได้ไม่นานเนื่องจากหลวงพ่อ คำเขียนต้องการไปจำพรรษาในที่ห่างไกลมีความทุรกันดารและเกรงว่าจะไม่มีผู้ใดดูแลพระใหม่อย่างท่าน หลวงพ่อจึงพาไปฝากกับหลวงพ่อเทียน วัดสนามใน จังหวัดนนทบุรีอีกครั้ง ซึ่งการปฏิบัติธรรมอยู่กับหลวงพ่อเทียน ในพรรษาที่ 1 ท่านเน้นการปฏิบัติที่เข้มข้น ทำให้ท่านเกิดความสับสนวุ่นวายภายในจิตใจเป็นอย่างมาก ดังนั้นเพื่อเป็นการต่อสู้กับสภาวะจิตใจตนเอง จึงได้เดินทางไปจำพรรษาที่วัดป่าสุคะโต เพื่อปฏิบัติธรรมตั้งแต่พรรษาที่ 2 ของการอุปสมบท

ที่วัดป่าสุคะโต เดิมเป็นสำนักสงฆ์ที่ตั้งอยู่ในถิ่นทุรกันดาร ท่ามกลางภูเขาหัวโล้นเพราะถูกนายทุนลักลอบตัดไม้ ประกอบกับชาวบ้านก็หวั่นเกรงทางพงเพื่อขยายพื้นที่การเพาะปลูกมันสำปะหลัง หลวงพ่อคำเขียนได้ตั้งสำนักสงฆ์เพื่อใช้เป็นที่พักผ่อนหลักการปฏิบัติธรรม ต่อมาจึงได้รับอนุญาตจากกรมการศาสนาให้เปลี่ยนสถานะจากสำนักสงฆ์

เป็นวัดการมาปฏิบัติธรรมที่วัดป่าสุคโตในสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยพวงพญายุนได้เข้ามาตัดต้นไม้ทำลายป่า แม้แต่พระภิกษุจะได้บิณฑบาตห้ามปรามแต่ก็ไม่เกิดผลอย่างใดพระไพศาล วิสาโล จึงได้หารือกับพระลูกวัดด้วยกันในการทำหน้าที่ดูแลรักษาผืนป่าโดยได้ร่วมมือกับคณะสงฆ์วัดป่ามหาวันที่ตั้งอยู่บนภูหลงห่างออกไปราว 10 กิโลเมตร ในการร่วมดูแลปกป้องอนุรักษ์ป่าภูหลง นอกจากนี้ ยังชักชวนชาวบ้านจัดกิจกรรมปลูกป่าเพื่อให้เป็นป่าสมบูรณ์ซึ่งจะทำให้เป็นแหล่งอาหารและแหล่งสมุนไพรให้ชาวบ้านได้และเป็นแหล่งเรียนรู้ ซึ่งชาวบ้านให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ท่านได้พยายามสร้างปฏิสัมพันธ์กับชาวบ้านเพื่อหาแนวร่วมในการดูแลและอนุรักษ์ผืนป่า ทั้งคอยให้ความรู้ความเข้าใจแก่ชาวบ้านด้วยการเทศนาอบรมสั่งสอนจนถูกเรียกขานว่าเป็นพระเอ็นจีโอฉบับแต่นั้นเรื่อยมาโดยใช้วิธีการ “สันติวิธี” หรือการไม่ใช้วิธีการรุนแรงเป็นแนวทาง

จากการที่ท่านมีความฝึกฝนหาความรู้และได้สร้างผลงานออกมาจำนวนมาก ซึ่งงานเขียนโดยทั่วไปจะมีแนวคิดธรรมะแบบสันติวิธีเพื่อเป็นคติเตือนใจไม่ว่าจะเป็นหนังสือธรรมะ หรือแม้แต่ต้นตยสารผู้หญิง นอกจากนี้ยังมีเว็บไซต์หรือแม้แต่ตอบปัญหาในเฟซบุ๊กและอีเมล งานเขียนของท่านเป็นที่รู้จักกัน อย่างแพร่หลาย เช่น พุทธศาสนาไทยในอนาคต: แนวโน้มและทางออกจากวิกฤติ, สุขใจในนคร พรแห่งชีวิต, จิตแจ่มใสดอกไม้บาน เกิดมาทั้งทีต้องมีชีวิต เป็นต้น

## 2.2 การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของพระไพศาล

จากภูมิหลังเมื่อครั้งเป็นนักศึกษาที่ชอบทำกิจกรรมช่วยเหลือสังคมและได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองอยู่หลายครั้ง และการศึกษาทางธรรมเมื่อออกบวชจึงทำให้เกิดแนวคิดแบบสันติวิธีซึ่งเป็นแนวทางสำคัญที่พระไพศาลใช้ในการแก้ไขปัญหาภายหลังจากการเป็นพระภิกษุ เช่น การเรียกร้องให้มีการแก้ปัญหาความขัดแย้งเหตุการณ์ปี พ.ศ. 2553 ด้วยวิธีสันติ หรือแม้แต่การได้รับการแต่งตั้งให้เข้าไปเป็นคณะกรรมการปฏิรูปประเทศก็ตาม ด้วยท่านมีแนวคิดที่ว่า ในทางพระพุทธศาสนาจะต้องเกี่ยวข้องกับชาวบ้านอยู่แล้ว จากการบัญญัติวินัย คือ พระจะไปหาภิกษุเองไม่ได้ พระจะไปอยู่ในป่าในถ้ำคนเดียวไม่ได้ พระต้องบิณฑบาต สิ่งนี้ก็เพื่อจะได้มาเกี่ยวข้องกับชาวบ้าน ซึ่งแตกต่างจากพวกฤๅษีไพร่ของพวกพราหมณ์ที่ตัดขาดจากทางโลก พระมีวินัยห้ามเก็บข้าวเก็บอาหารข้ามคืนเพราะฉะนั้นเมื่อถึงวันใหม่ก็ต้องไปหาอาหารใหม่ พระห้ามเก็บผลไม้กินเอง ก็ต้องบิณฑบาตไปหาชาวบ้านทุกเช้า เพื่อจะได้มีความสัมพันธ์กับชาวบ้าน ชาวบ้านอุปถัมภ์พระในทางวัตถุ พระก็อุปถัมภ์ชาวบ้านในทางธรรม เพราะฉะนั้นนอกจากจะต้องประพฤติปฏิบัติธรรมส่วนตัวแล้ว ยังต้องมีความสัมพันธ์กับชาวบ้าน เป็นการท่านให้เป็นประโยชน์ พระที่ตั้งใจจะทำสมาธิภาวนาถือว่าดี แต่ต้องเอื้อเพื่อชุมชนด้วย การเอื้อเพื่อของท่านคือการสอนธรรมะ พระในเมืองอาจจะมียศบพาทในการสอนหนังสือ ซึ่งไม่ได้เป็นธรรมะล้วนๆ แต่มีทั้งภาษาอังกฤษ สอนสุขภาพ พระสมัยก่อนสอนการช่าง ทำวาว ทำเครื่องดนตรี เป็นเรื่องทางโลก ช่างดาบ ช่างมวย เป็นพระก็มี แสดงว่าโดยประเพณี พระเข้าไปช่วยชาวบ้านในเรื่องทางโลกด้วย พระในอีสานจำนวนมากก็ยังรักษาบทบาทนี้อยู่ มีการนำชาวบ้าน พัฒนา เป็นผู้ประสานความขัดแย้ง ซึ่งจริงๆ แล้วก็ไม่ใช่หน้าที่โดยตรงของพระแต่โดยประเพณีก็ยอมรับกันเพราะเห็นว่าพระเป็นผู้นำของชุมชน เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ปัจจุบันสังคมมันซับซ้อน มีปัญหามากมาย บทบาทของพระในการช่วยเหลือสังคมจึงเปลี่ยนไป อย่างไรก็ตามท่านเห็นว่าพระควรจะรักษาความหลากหลายของพระเอาไว้ เช่น สมัยก่อนมีพระในวัดเรียกว่าคามวาสี อรัญวาสี พระในป่า พระคันถรณะเน้นเรื่องปริยัติ พระวิปัสสนาธุระเน้นเรื่องกรรมฐาน แม้กระทั่งสาธุศิษย์ของพระพุทธเจ้าสมัยก่อนก็มีเอตทัคคะในด้านต่างๆ เช่น เป็นยอดในการก่อสร้าง ยอดในการเทศน์ คือ มีหลายแบบ

เพื่อที่จะรักษาหลักคือประโยชน์ตนประโยชน์ท่าน แต่ก็ต้องไม่ลืมว่าบทบาทหลักของพระคือขัดเกลาศรัทธาภายในตน และเผยแผ่แก่ผู้อื่น (Phra Paisal Visalo, 2013)

### 2.3 ปัญญาและอุปสรรค

วิธีการสอนของพระไพศาล วิสาโล เกี่ยวกับเรื่องความขัดแย้งนั้นจะเห็นได้ว่าท่านจะไม่แสดงความคิดเห็นทางการเมืองและจะไม่สอนตรงๆ แต่ท่านจะสอนให้พิจารณาว่า สิ่งต่างๆ เกิดจากการประพุดถ้าประพุดปฏิบัติดีก็จะได้สิ่งที่ดี ดังนั้น การขจัดความขัดแย้งและแนวทางการสร้างความปรองดอง การใช้หลักธรรมและวิธีการแบบสันติวิธีเพื่อบรรเทาความขัดแย้งและสร้างความปรองดองนั้นตัวหลักธรรมไม่ได้มีปัญหาอย่างไร ทั้งนี้วิธีการสอนของพระไพศาล วิสาโล ท่านใช้กลวิธีต่างๆ ทั้งเป็นผู้นำในการปฏิบัติ การผลิต ผลงานข้อเขียนเพื่อชี้ให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของประชาชนเพื่อพัฒนาจิตใจและผลที่จะเกิดกับสังคมประเทศชาติ ท่านพยายามทำให้ผู้รับเข้าใจได้ง่าย ให้ผู้รับคำสอนทางพุทธศาสนาได้นำไปคิด ไตร่ตรอง แผลความ ท่านชี้ให้เห็นว่าสาเหตุของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้นเป็นเรื่องของการมี “กิเลส” ดังนั้น การเข้าใจถึงสาเหตุต้นตอการเกิดกิเลสและการตัดกิเลสจึงเป็นแนวทางสำคัญที่ลดความขัดแย้งลงได้

### สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาประวัติและแนวคิดของพระไพศาล วิสาโล ในการพยายามหาแนวทางเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้ง พบประเด็นสำคัญดังนี้

1. “สันติวิธี” เป็นวิธีการแก้ไขความขัดแย้ง หรือตอบโต้ในแต่ละสถานการณ์โดยปราศจากความรุนแรงกับผู้ที่มีความคิดเห็นตรงกันข้าม หรือกับคู่กรณีทั้งทางร่างกายและต่อชีวิต โดยการพูดคุย เจรจาต่อรอง การปฏิบัติการณ์ที่ปราศจากความรุนแรงอย่างมีระเบียบแบบแผน
2. หลักศาสนธรรมที่นำมาใช้กับวิธีการ “สันติวิธี” คือ ธรรมชาติของมนุษย์ที่ล้วนมีความต้องการทางจิตใจที่แฝงไว้ด้วยความศรัทธาสูงสุดที่จะเชื่อ ปฏิบัติตาม เพื่อความอยู่รอดและความสงบสุข ดังนั้นจึงนำหลักคำสอนเรื่อง “ไตรสิกขา” อันได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา” มาเป็นแก่นแนวทาง
3. การแก้ปัญหาต้องใช้แนวคิดเชิงรับ คือ หลักขันติธรรม หลักอนัตตา และหลักอนิจตา แนวคิดเชิงรุก คือ หลักการวชิรธรรม หลักสามัคคีธรรม ร่วมกับแนวคิดพื้นฐานแบบคู่ขนาน คือ พรหมวิหาร 4 หลักปริหานิยธรรม หลักสารณียธรรม และหลักสังคหะวัตรธรรม เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง และความปรองดองจึงจะเกิดขึ้น
4. ความขัดแย้งแม้อาจเป็นสิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ แต่การที่จะลดความขัดแย้งไม่ให้ขยายไปสู่ความรุนแรงที่เพิ่มขึ้นควรจะต้องรับระงับความขัดแย้งด้วยการกำจัดรากเหง้าที่เกิดขึ้นให้หมดสิ้นไป
5. การสร้างความปรองดองเป็นวิธีการลดความเกลียดชัง ความ ซึ่งพระไพศาล วิสาโล ได้เสนอแนวคิดเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยการใช้วิธีการสันติวิธี ผสมผสานกับหลักธรรมทางพุทธศาสนาหลายรูปแบบ เช่น การเตือนสติด้วยการพูด การเขียนหนังสือ บทความ วารสาร การจัดอบรม การเทศนา โดยผ่านสื่อต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต เฟสบุ๊ก และสื่อสังคมออนไลน์

## ข้อเสนอแนะ

แนวคิดและวิธีการของ พระไพศาล วิสาโล เป็นสิ่งที่ท่านได้รับจากประสบการณ์ชีวิตและการบวชเรียนรู้หลักธรรมทางพุทธศาสนา ซึ่งเป็นแนวคิดที่หากนำไปปฏิบัติก็จะสามารถลดความขัดแย้งและเกิด ความปรองดองสามารถสร้างสันติสุขในสังคม จึงเป็นสิ่งที่ภาครัฐควรน้อมนำหลักธรรมในพุทธศาสนามาปลูกฝังเพื่อสร้างสังคมไทยให้กลับมาเป็นสังคมแห่งความสุขสงบ

## เอกสารอ้างอิง

- Bercovitch, J. (1984). *Social conflict and third parties: Strategies of conflict resolution*. Boulder: Westview Press.
- Kalyanatham Club. (2013). *3 Decades of Phra Paisal Visalo*. Bangkok: Amarin Printing and Publishing. (in Thai)
- Mark, M. and Hegel, F. (1904). *The manifesto to the communist party*. Chicago: Kerr.
- Meksopon, R. (2010). Bloody democracy seems to have come a long way but not yet reached: the depth of the background, May 35. Bangkok: Ban PhraAthit Publishing House. (in Thai)
- Office of the Court of Justice, Office of Dispute Resolution (2016). *Religion and dispute mediation: a solution to problem solving. In law and dispute mediation*. Bangkok: Active Print. (in Thai)
- Phra Paisal Visalo. (2013). Discuss the meaning of religion with Phra Paisal Visalo Part 2: The monks with social and political roles. *Newsletter of Buddhika for Buddhism and Society*, 14(51), 10-13. (in Thai)
- Phra Paisan Visalo. (2018). Abbot of Wat Pa Sukato, interviewed on 17 May 2018. (in Thai)
- Phramaha Hansa Dhammahas. (2011). *Buddhist nonviolent: Integrative the principles and instruments of conflict management*. Bangkok: 21 Century. (in Thai)
- Pholyiam, N. (2018). *Using Buddhist principles to alleviate conflicts. And to create the reconciliation of Phra Paisal Visalo*. Thesis of the Degree of Doctor of Philosophy. Bangkok: Ramkhamhaeng University. (in Thai)
- Rattanamongkolmas, A. (1995). *International Conflict*. Bangkok: Chulalongkorn University. (in Thai)
- Sathaarnon, C. (1996). *Peace theory/cultural way*. Bangkok: Ruenkaew Printing. (in Thai)
- Sethamalinee, S. (2014). *Building Peace and Peaceful Means in the Islamic Way (Part 3): Principles and Values*. Chiang Mai: Institute of Religion, Culture and Peace, Payap University. (in Thai)
- Singh, A. K. (2014). *World Peace and Conflict Resolution: A Solution from Buddhist Point of View*. [Online]. Retrieved 24 October 2021, from: [http://www.icdv.net/2014paper/ws4\\_06\\_en\\_\\_World\\_Peace\\_and\\_Conflict\\_Resolution\\_652599916.pdf](http://www.icdv.net/2014paper/ws4_06_en__World_Peace_and_Conflict_Resolution_652599916.pdf)

- Sujithamrak, R. (1990). Peace Education and Peace. In the Teaching Document for Peace Education (Unit 1). Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat University Press. (in Thai)
- Teeravekin, L. (2009). *Conflicts in human subjects*. [Online]. Retrieved 1 June 2020, from: <https://mgronline.com/daily/detail/9520000077095>. (in Thai)
- The Institute Maintains Rajanupab. (2008). *Course for developing management skills specific areas for those who are / will be provincial governors, deputy governors, and provincial administrators*. Bangkok: Knowledge Development and Management. (in Thai)
- Thomas, K. W., and Kilmann, R. H. (1987). *Thomas – Kilmann conflict mode interest*. New York: Xicom.
- Tophoff, M. M. (2016). Conflict resolution within a Buddhist Context. *Journal of Mediation and Applied Conflict Analysis*, 3(2), 463–474.
- Wongkornwut, K. (2010). The meaning of every breath. *People Magazine*, 5(11), 7-15. (in Thai)
- Yuree, W. (2004). *Healing Strategy for Achieving Peace Together* (BenjaratSae Chua, Translator). Bangkok: Fueng Fah Printing. (in Thai)